

Stockholm, 2022-02-08

RFSU:s remissyttrande över Utkast till lagrådsremiss Vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, S2021/07285

Om RFSU

Riksförbundet för sexuell upplysning, RFSU, är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell medlemsorganisation. Genom kunskap, engagemang och påverkan bidrar RFSU till en värld där alla människor är fria att bestämma över och njuta av sin kropp och sin sexualitet. Vi arbetar lokalt, nationellt och internationellt för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, det vill säga varje människas lika möjligheter, rättigheter och förutsättningar till en trygg och tillfredsställande sexualitet och att utan tvång, våld eller diskriminering kunna bestämma över sin egen kropp.

Bakgrund

Under 2018 gick utredningarna (promemoriorna) ”Ändring av det kön som framgår av folkbokföringen” (DS 2018:17) och ”Ingrepp i könsorganen” (DS 2018:11) ut på remiss respektive lagrådsremiss. De två nya lagar utredningarna behandlade var tänkta att ersätta lagen om fastställande av könstillhörighet i vissa fall (1972:119), den så kallade könstillhörighetslagen. I sitt yttrande över förslagen var lagrådet på vissa punkter starkt kritiska varför förslaget drogs tillbaka. Nu har utredningarnas förslag omarbetats och en ny promemoria om nya könstillhörighetslagar har gått ut på remiss. Detta är RFSU:s remissvar gällande två nya lagar, lagen om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen och lagen om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen, samt ett antal följdändringar i andra lagar. Eftersom RFSU tidigare svarat kring liknande lagförslag redovisas även i det fall det ökar tydligheten dessa svar.

Inledning

En av RFSU:s centrala målsättningar är att alla människor ska kunna uppleva sexuell integritet, självkänsla och välbefinnande i alla faser av livet, oavsett kön eller könsidentitet, sexualitet, ursprung, funktionalitet och sammanhang. En förutsättning för detta är att alla människor har friheten att bestämma över sin kropp.

RFSU välkomnar därför varmt att de juridiska och medicinska processerna av en transition separeras. RFSU har länge varit av uppfattningen att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen bör vara en snabb, enkel och transparent process. Transpersoner är inte en homogen grupp och utgångspunkten för lagstiftningen bör vara den enskildes behov. Det är inte ovanligt att transpersoner upplever ett behov av kirurgiska ingrepp i könsorganen i könsbekräftande syfte, utan att för den sakens skull även känna ett behov av att ändra sitt juridiska kön, det bör därför inte heller vara ett krav för att få genomföra vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Den nu föreslagna ordningen är också mer inkluderande, inte minst för ickebinära som idag inte har möjlighet att få tillstånd till vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

Ett övergripande mål är att en ändring av det kön som framgår av folkbokföringen som huvudregel ska bygga på självbestämmande. Det ska inte krävas tillstånd från Socialstyrelsen för att få genomgå vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen. Sammantaget är detta förändringar som RFSU välkomnar och som är i linje med vår vision - en värld där alla är fria att bestämma över sin kropp och sin sexualitet.

Utredningens förslag och RFSU:s synpunkter

Här redovisas de lagändringar som RFSU bedömer som mest relevanta för oss samt hur vi ställer oss till dessa.

Förslag till lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen

1 § Denna lag gäller sådana kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan som syftar till att kroppen ska stämma överens med könsidentiteten och som utförs i hälso- och sjukvården. Lagen tillämpas inte på kirurgiska ingrepp på personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen.

Utifrån tidigare lagförslag ändras formuleringen ”göra så att personens kropp överensstämmer med personens könsidentitet” ändras till ”göra så att personens kropp *bättre* överensstämmer med personens könsidentitet”.

RFSU har inget att erinra vad gäller paragrafen innehåll eller utformning.

2 § Ett kirurgiskt ingrepp som avses i 1 § första stycket får göras på den som har fyllt 18 år, om personen 1. är folkbokförd i Sverige, 2. upplever att kroppen inte stämmer överens med könsidentiteten, och 3. måste antas komma att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

I den gamla promemorians förslag fanns även möjligheten för unga som fyllt 15 år men inte 18 år att ansöka om att, vid synnerliga skäl, få göra kirurgiska ingrepp. Detta kunde i så fall göras utan samtycke från vårdnadshavarna. Det fanns även förslag om att slopa kraven på att patienten måste vara folkbokförd i Sverige.

RFSU anser att förslaget till ny lag om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen är en förbättring gentemot könstillhörighetslagen. Vi är särskilt positiva till att det till skillnad från tidigare inte längre ska krävas tillstånd från Socialstyrelsen för underlivskirurgi. Ytterst blir det upp till den läkare som är ansvarig för utredningen av könsdysfori att ta ställning till om och när sådan kirurgi är lämplig, dvs. det blir samma förfarande som när en person som utretts för könsdysfori remitteras för annan könsbekräftande kirurgi än sådan i könsorganen.

Samtidigt är vi kritiska till de förändringar som föreslås i förhållande till den tidigare promemorian.

För det första anser vi att det ska finnas möjlighet till kirurgiska ingrepp i en persons könsorgan även för personer under 18 år, i vissa fall. Inte bara annan könsbekräftande behandling och stöd inom den könsbekräftande vården. Den tidigare remissens lagförslag gav unga som fyllt 15 år självbestämmanderätt över vårdnadshavarnas ansvar. Lagrådet menade att denna intresseavvägning inte är förenlig med artikel 8 i Europakonventionen samt är svår att förena med regleringen av barnets bästa i barnkonventionen. RFSU anser att även om sådana ingrepp skulle behöva ske med vårdnadshavarens samtycke bör det, när synnerliga skäl finns, finnas en sådan möjlighet.

För det andra hade RFSU föredragit att kravet på att man måste vara folkbokförd i Sverige tagits bort i enlighet med den tidigare promemorians förslag. Vi lever i en trans- och homofob omvärld där det även bör finnas möjlighet personer som inte är folkbokförda i Sverige att genomföra könsbekräftande vård.

Enligt paragrafen (och även den tidigare promemorian) ska frågan när kirurgiska ingrepp vägras överlämnas till Socialstyrelsen för beslut. Under remissrundan efter den förra promemorian påtalade RFSU, RFSU Ungdom och Transammans att det bör förtydligas att en patient även kan vända sig till

en annan vårdgivare för att få tillgång till den vård som den behöver, i det fall vården nekas av en läkare. RFSU delar denna synpunkt.

Förslag till lag om ändring av det kön som framgår av folkbokföringen

RFSU välkomnar att ändringen av kön i folkbokföringen regleras i en ny lag. Att folkbokföringen på detta sätt skiljs från regleringen kring medicinska och kirurgiska ingrepp är positivt. En vidare utredning för att komplettera folkbokföringslagen med ett tredje kön som stämmer överens med bland annat icke-binäras könsidentitet eller undersöker möjligheten till könsneutrala personnummer vore också önskvärt.

1 § Den som har fyllt 12 år och som upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten kan efter ansökan hos Skatteverket få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat. Vid en första ändring ska det inte göras någon prövning av sökandens könsidentitet. Har minst fyra månader förflutit från det att ansökan kom in till Skatteverket ska ansökan beviljas om sökanden då begär det. Om sökanden däremot inte har begärt att ärendet ska prövas inom sex månader från det att ansökan kom in till Skatteverket, har ansökan fallit.

RFSU konstaterar att vad gäller ändringar av förnamn finns ingen nedre åldersgräns men atthuvudregeln är att en ansökan för ett barn som har fyllt 12 år inte får göras utan barnets samtycke.¹ Möjligen skulle det vara möjligt med samma typ av reglering vad gäller en första ansökan om ändrad könsidentitet, som genom detta förslag frikopplas från kön i en medicinsk eller biologisk mening.

2 § Den som har fyllt 12 år och som tidigare har beviljats ändring av det kön som framgår av folkbokföringen ska efter ansökan hos Socialstyrelsen beviljas ändring på nytt om 1. sökanden upplever att det kön som framgår av folkbokföringen inte stämmer överens med könsidentiteten, och 2. det kan antas att sökanden kommer att leva i denna könsidentitet även i framtiden.

I den nya promemorian föreslås, framför allt mot bakgrund av risken för missbruk, att en andra ändring av kön i folkbokföringen ska kräva en prövning av könsidentiteten. Vid sidan av risken för missbruk innebär ett byte av personnummer redan med dagens system stora administrativa arbetsinsatser för såväl den enskilda individen som för Skatteverket och andra samhällsaktörer som är beroende av ändringsaviseringar från folkbokföringen. Det finns ett intresse av att identitetsuppgifter i folkbokföringen präglas av stabilitet. Av dessa skäl är det motiverat att försöka avgränsa möjligheten att ändra det kön som framgår av folkbokföringen till just den gruppen som har behov av en ändring, enligt promemorian.

RFSU är positiva till att det i lagförslaget är möjligt att i folkbokföringen byta kön flera gånger. Könsidentitet är inte enkelt för många och det är bra att lagstiftningen är flexibel. RFSU anser samtidigt att kan finnas legitima skäl att beivra missbruk vad gäller folkbokföringen och att en viss prövning av könsidentiteten i något läge kan vara motiverad. Dock är vi inte övertygade om att det är just vid andra tillfället som en sådan prövning måste ske.

3 § Ett barn under 12 år med medfödd avvikelse i könsutvecklingen ska efter ansökan hos Socialstyrelsen få det kön som framgår av folkbokföringen ändrat om 1. en ändring är i enlighet med utvecklingen av barnets könsidentitet, och 2. det krävs med hänsyn till barnets bästa. Hänsyn ska tas till barnets åsikter med beaktande av barnets ålder och mognad.

¹ Åldersgränsen motiveras av att det är mycket viktigt att barn som uppnått en viss mognad kan få ett bestämmande inflytande över sitt namn (se prop. 2015/16:180 s. 71).

I remissvaret till den tidigare promemorian föreslog RFSU att personer med intersexvariationer skulle vara undantagna den föreslagna ordningen. I denna promemoria har regeringen svarat på detta som följer:

“Det kan konstateras att i förhållande till den nuvarande regleringen innebär den föreslagna lagen ett underlättande för personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen att ändra det kön som framgår av folkbokföringen, både vad gäller en första ändring och förnyade ändringar. Till skillnad från vad som gäller enligt nuvarande i 1 § första stycket 1 och 2 könstillhörighetslagen ställs i den föreslagna lagen inget krav på att personen sedan en lång tid upplever att han eller hon tillhör det andra könet eller att personen sedan en tid uppträder i enlighet med denna könsidentitet. Även i förhållande till nuvarande 2 § första stycket 2 b könstillhörighetslagen innebär den föreslagna lagen ett underlättande då det inte ställs något krav på att ändringen av könstillhörigheten ska vara mest förenlig med sökandens kroppsliga tillstånd. Därtill gör de skäl som motiverar en behovsprövning vid förnyade ändringar sig gällande även för personer med medfödd avvikelse i könsutvecklingen. Vårdnadshavarna är de som förutsätts ha bäst förmåga att utöva omsorg och vårdnad av ett barn. Samtidigt ska barnet ges inflytande i beslut som rör barnets person, i takt med barnets ålder och mognad. Det finns mot denna bakgrund inte heller skäl att särbehandla de fall där en första ändring gjorts av barnets vårdnadshavare.”

RFSU anser att den motivering som anförs är rimlig och att intersexpersoner bör inkluderas i lagen i enlighet med förslaget.

6 § En ansökan för ett barn görs av barnets vårdnadshavare. 8 En ansökan för ett barn som har fyllt 12 år får inte göras utan barnets skriftliga samtycke. Detsamma gäller för en begäran enligt 1 § andra stycket om att ärendet ska prövas.

Det är bra att barnets samtycke måste inhämtas och RFSU har inget att invända utöver det som anförts vad gäller 1 §.

9 § En dom eller ett beslut om att en person har ändrad könstillhörighet, som har meddelats av en utländsk domstol eller myndighet och som har fått laga kraft, gäller i Sverige, om personen var medborgare i det andra landet eller bosatt där när domen eller beslutet meddelades.

RFSU har inget att invända mot den föreslagna regleringen.

Övriga lagändringar

RFSU har inga synpunkter på de förslagen till ändringar i steriliseringslagen (1975:580), Patientsäkerhetslagen (2010:659) eller offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). I fängelselagen (2010:610) och häkteslagen (2010:611) föreslås kravet i som innebär att de intagna måste samtycka till att en intagen av motsatt kön placeras tillsammans med dem tas bort. Av respektive bestämmelse ska det i stället framgå att en placering tillsammans med intagna med motsatt kön får göras om det finns särskilda skäl för det och när det i övrigt är lämpligt. RFSU har heller inget att erinra vad gäller detta förslag.

I diskrimineringslagen (2008:567) föreslås att diskrimineringsgrunden kön även ska omfatta den som avser att ändra eller har ändrat det kön som framgår av folkbokföringen, eller kroppen genom sådana kirurgiska ingrepp som omfattas av lagen (2024:000) om vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen.

RFSU konstaterar att förslaget medför att även icke-binära personer som ändrar kroppen kommer att omfattas av diskrimineringsgrunden kön, vilket anses bli en svår gränsdragning då icke-binära i nuläget omfattas av diskrimineringsgrunden “könsöverskridande identitet eller uttryck”. Samtidigt är

detta kanske främst en administrativ svårighet och det är generellt sett bra att fler potentiellt diskriminerade personer omfattas av diskrimineringslagen.

Slutord

Sammanfattningsvis är RFSU, trots de synpunkter vi framfört, glada över att denna länge efterfrågade uppdatering av könstillhörighetslagen äntligen genomförs. Vi hoppas att den fortsatta processen kring lagberedningen är snabb och ifrågasätter varför det ska dröja ända till 1 januari 2024 innan lagen träder i kraft.

Stockholm datum som ovan

A handwritten signature in black ink, which appears to read 'Hans Lindé', is positioned below the text 'Stockholm datum som ovan'.